

Metodika registrace hnízd jiříčky obecné (*Delichon urbicum*)

Zpracoval: Lukáš VIKTORA

Ochrana

Vyhláška č. 395/1992 Sb.: O – ohrožený zvláště chráněný druh

Úmluvy a dohody: -

SPEC 3 (*Species of European Conservation Concern with unfavourable conservation status*)
(BIRDLIFE 2004a)

Stupeň ohrožení v Evropě: (*Declining*) mírně ubývající druh (BIRDLIFE 2004a)

Rozšíření a početnost v ČR

Jiříčka obecná je na našem území dosud běžně rozšířeným druhem. Díky vazbě na hnízdiště, kterým jsou výhradně hlavně lidské stavby, se vyskytuje převážně v intravilánech, ale i ve volné krajině na soliterních stavbách (mosty). Původní hnízdiště - skalní stěny a útesy dnes již ptáci nevyužívají. Národní populace v období 2001 - 2003 čítala 600.000 – 1,200.000 párů (Šťastný a kol., 2006).

Ekologie

Jiříčka obývá převážně otevřenou krajinu, běžná je v zástavbě nejrůznějších typů, od historických center přes satelitní sídliště na okrajích větších městských aglomerací až po soliterně stojící objekty ve volné krajině. Často vytváří hnízdní kolonie na konstrukcích mostů. Souvislým lesním komplexům se vyhýbá. Jiříčka je potravně vázána na tzv. vzdušný plankton, tj. volně poletující členovce, kteří jsou jeho výhradní potravou. Vyskytuje se od nížin až po polohy nad 1300 m n.m.

Hnízdí 2 x ročně, pro stavbu hnízda je důležitá přítomnost louží s bahnými okraji, kde sbírá hnízdní materiál. Hnízda jsou umístěna pod nejrůznějšími převislými prvky – římsami, v okenních nikách, pod terasami, v zahloubených lodžích, na konstrukcích montovaných staveb, na konstrukčních prvcích mostů. Ojedinelá zahnízdění byla nově zjištěna i ve speciálních budkách pro rorýse, umístěných na stěnách budov. Na hnízdiště jiříčka přilétá nejčastěji v dubnu – květnu, největší počet ptáků přilétá ve 2. dekádě května, odlet spadá do období srpen – říjen s vrcholem ve 3. srpnové dekádě. Z dlouhodobých záznamů vyplývá, že středním datem přiletu prvních ptáků do ČR je 23. 4. (Lumpe ex. Šťastný a kol., 2011). Jako první přilétají samci, kteří také vybírají místo vhodné pro umístění hnízda. Doba hnízdní péče může zasáhnout až do poloviny září.

Metodika registrace hnízd

Zaměřit se na lokality s dřívějším prokázáním nebo předpokládaným výskytem jiříček. Preferovaným typem zástavby jsou panelové bytové i nebytové objekty, u kterých se předpokládá větší intenzita stavební činnosti, především zateplování, spojené s úpravami fasád.

Pro registraci hnízdíšť je možné zvolit jednu z níže uvedených variant, ideálně jejich kombinaci:

1. **Registrace starých hnízd a jejich zbytků nebo otisků.** Tato varianta vychází ze zjištění, že jiřičky se na tradiční hnízdíště pravidelně vrací, přičemž obsazují stará hnízda, která před hnízděním opravují, nebo staví v jejich bezprostředním okolí a vzácněji přímo na nich hnízda nová. Tyto registrace je možné provádět bez časového omezení s tím, že takto zjištěným hnízdíštím je přisouzen nižší stupeň průkaznosti – hnízdění pravděpodobné.
2. **Registrace aktuálně obsazených hnízdíšť.** Předpokládá prokázání hnízdění nálezem obsazených hnízd se snůškou vajec nebo nevzletnými mláďaty. Při použití této varianty je možné zaznamenávat i nižší stupeň průkaznosti hnízdění (viz. varianta 1.), pokud není jisté, že jsou hnízda obsazena. Vytipované území procházet po trase volené tak, aby umožnila kontrolu objektů ze všech stran a zároveň poskytla dobrý výhled na jednotlivé objekty. Průměrná rychlost chůze by neměla být vyšší než 2 km/hod., přičemž jsou nutné krátké zastávky, především na místě s dobrým rozhledem, ze kterého je možné přehlédnout celý dům, případně více domů najednou (typicky v případě panelové zástavby bez vyšší okrasné zeleně). Pokud jsou na objektech zjištěna nepoškozená hnízda bez přítomnosti dospělých ptáků, zopakovat jejich kontrolu později v závěru vycházky.
V neznámém členitém terénu je vhodné si předem **vytipovat pozorovací stacionární body** – vybraná pozorovací místa s dobrým výhledem na co největší počet potenciálních objektů, ev. bloků budov. Podle pohybu ptáků pak volit konkrétní trasu.

Pro úspěšnou registraci aktuálně obsazených hnízdíšť je klíčové vhodné počasí (teplé počasí bez silného větru a srážek), kdy je frekvence krmení mláďat díky dostatku potravy v okolí hnízdíště relativně vysoká, takže dospělí ptáci nejsou nuceni létat na větší vzdálenost.

Do předtištěného formuláře zaznamenat při použití obou variant údaje o každém kontrolovaném objektu (čísle popisném) podle legendy, přiložené k formuláři, a to i v případě negativního pozorování. Zaznamenávají se pouze čísla popisná (zpravidla na červených tabulích), nikoli čísla orientační (zpravidla modré tabule). Pro každé číslo popisné je určen vždy jeden řádek ve formuláři, i když má dům čísel popisných více (u panelové zástavby je to běžné). Ve sloupci „poznámka“ je pak možné uvést rozsah čísel popisných v rámci jednoho domu (např.: Vodičkova 150-155).

Termíny registrací :

- stavba hnízd, raná fáze hnízdění: 10. - 20. 5.
- období hnízdění péče, krmení mláďat: 1. 6. – 31. 7. (jednotlivé páry mohou hnízdit i po 31. 8.)

Denní doba:

využit obvyklých období zvýšené frekvence krmení, tj. rozmezí od 6 do 11 a od 16 do 21 hod. letního času. V případě velmi příznivého počasí je doporučeno registrace provádět i mimo uvedená časová rozpětí v průběhu celého dne.

Frekvence sledování:

Každé území bude kontrolováno 1x, v případě nejistoty ohledně stupně průkaznosti je možná kontrola opakovaná.

Počasí :

Registrace neprovádět při chladném nebo deštivém počasí.

Stupně průkaznosti hnízdění:

pravděpodobné – nález starých hnízd, jejich zbytků nebo světlých otisků po hnízdech

prokázané – nález obsazeného hnízda se snůškou nebo nevzletnými mláděty. Za prokázané hnízdění se považují i hlasové projevy mláďat ukrytých v hnízdě.

Výstupy:

- vyplněné terénní formuláře – pro každou kontrolu vyplnit zvláštní formulář, který je přílohou metodiky včetně legendy s instrukcemi, podle kterých budou tyto formuláře vyplňovány
- přepis dat do nálezové databáze na rorysi.cz

Vedení dalších záznamů:

- další hnízdící druhy ptáků (rorýs obecný – údaje jsou zaznamenány do zvláštního formuláře a následně do databáze registrovaných hnízdišť rorýse obecného, kavka obecná, poštolka obecná, rehek domácí, další druhy)
- výskyt netopýrů bez určení druhu (např. na základě hlasových projevů, při večerním rozletu ap.)
- informace o hnízdění v předchozích letech (uvést rok a přibližný počet párů)
- nálezy uhynulých jirčiek s uvedením možné příčiny úhynu (např. nárazy do skleněných ploch, jedinci, uvěznění v okapech či uhynulí na půdách, sražení automobilem)

Použitá literatura:

BIRDLIFE INTERNATIONAL 2004: Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status. Cambridge, UK

ŠŤASTNÝ A KOL: 2006: Atlas hnízdního rozšíření ptáků v ČR. Aventinum Praha

ŠŤASTNÝ A KOL. 2011: Fauna ČR – Ptáci 3/1. Academia Praha